

توحید مفضل

ؤلف: مفضل بن عمر

ترجمہ: علامہ محمد باقر مجلسی

تحقیق: باقر بیہندی

با مقدمہ: علامہ محمد تنویر شیشتری

پاورقی از: علامہ سید محمد حسن دیبیطبایی

نوحید مفضل

نام مؤلف: مفضل بن عمر

ترجمه: علامه محمد باقر مجلسی

تحقیق: باقر بی‌هندی

با مقدمه: علامه محمد تقی شایسته‌ری

پاورقی از: علامه سید محمد حسین طباطبائی

چاپ اول: ۱۳۹۷

طراح جلد و مدیریت چاپ: مهندس سپهر انصاری - ۰۹۱۱۵۲۷۰۹۶۹

طراح صفحات: عصمت گلزار

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

تعداد صفحات: ۲۰۰ صفحه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۳۹-۳۰-۷

ارزش: ۲۲۵۰۰ تومان

نشانی: تهران - پاسداران - اختیاریه - یزدانیان یکم پ ۱ - تلفکس: ۰۲۱-۲۲۵۶۹۲۷۴

نشانی زاهدان: امیرالمومنین ۲۷ - مجتمع قصر - ۳۳۲۵۲۳۳ - ۰۵۴

سرشناسه: مفضل بن عمر، قرن ۲ ق.

عنوان قراردادی: توحید المفضل. فارسی

عنوان و نام پدیدآور: توحید مفضل / مؤلف مفضل بن عمر؛ ترجمه محمدباقر مجلسی؛ تحقیق

باقر بیدهندی؛ با مقدمه محمدتقی شوشتری؛ پاورقی از سیدمحمدحسین طباطبائی.

مشخصات نشر: تهران: پرریان اندیش، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۲۰۰ ص.

شابک: ۷-۳۰-۸۲۳۹-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: مطالب این کتاب را حضرت امام صادق (ع) بر مفضل املاء نموده است.

یادداشت: کتاب حاضر تحت عناوین مختلف توسط مترجمان و ناشران متفاوت در سال‌های

مختلف منتشر شده است.

موضوع: خدا -- اثبات

موضوع: God -- Proof

موضوع: الهیات

موضوع: Theology

موضوع: آفرینش

موضوع: Creation

شناسه افزوده: جعفر بن محمد (ع)، امام ششم ۸۳ - ۱۴۸ ق.

شناسه افزوده: مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، ۱۰۱۷ - ۱۱۰ ق.، مترجم

شناسه افزوده: Majlesi, Mohammad Baqir

شناسه افزوده: بیدهندی، باقر، ۱۳۳۷ -

شناسه افزوده: شوشتری، محمدتقی، ۱۲۸۱ - ۱۳۷۴، مقدمه‌نویس

شناسه افزوده: طباطبائی، سیدمحمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰.

شناسه افزوده: Tabatabai, Sayyed Muhammad Husayn

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۹۰۴۱ ت ۷/۲/۲۱۷ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۵۲۳۰۰۷۷

فهرست

صفحه

عنوان

۱۵.....	مقدمه مؤلف
۱۹.....	مقدمه ابن الله شوشتری (ره)
۴۳.....	دییاجه کتاب استطاع
۴۵.....	علت پیدایش کتاب
۴۷.....	اعتراض مفضل بر ابن الله العماد

مجلس اول: در بیان شکفتن بای افرینش انسان

۵۱.....	مخفی ماندن اسباب و علل هستی برای شکاکان
۵۲.....	مذمت پیروان مانی
۵۳.....	بیوگرافی مانی
۵۴.....	هیات هستی و شکل گیری اجزاء آن
۵۵.....	خلقت انسان و تکون جنین در رحم
۵۶.....	کیفیت ولادت جنین
۵۶.....	غذای نوزاد
۵۷.....	روئیدن دندان کودک
۵۷.....	روئیدن مو در صورت مردان و حکمت آن
۵۷.....	اختلاف اغذیه آدمی در دوره های مختلف و علت آن
۵۸.....	برنیامدن ریش و راز آن
۵۹.....	اثبات خدا

۵۹	توضیح دلالت نظام امور بر وجود صانع.....
۶۰	چرا نوزاد هنگام تولد فاقد عقل و قوه تشخیص است؟.....
۶۱	منفعت گریه اطفال.....
۶۲	فایده و حکمت سرازیر شدن آب دهان اطفال.....
۶۳	آفرینش آلات توالد و تناسل.....
۶۳	حکمت در خاتم هر یک از اعضای بدن و فواید آنها.....
۶۳	پندار واهی.....
۶۴	چگونگی هضم غذا.....
۶۵	مرحله آغازین رشد بدن و دفیت تکون آن در رحم.....
۶۵	شرافت انسان بر دیگر حیوانات.....
۶۶	حواس پنجگانه در انسان و اسرار آفرینش آن.....
۶۷	فقدان بینایی و خلل های آن.....
۶۸	فواید سامعه.....
۶۸	راز محروم ماندن بعضی افراد از بینایی و شنوایی.....
۶۹	حکمت خلق برخی از اعضا به صورت فرد یا جفت.....
۷۰	قدرت تکلم و عضوهای مربوط به صدا.....
۷۰	فواید دیگر این اعضا.....
۷۱	خلل هایی که فقدان برخی آلات مذکور پدید می آورد.....
۷۱	دستگاه فهم و ادراک.....
۷۲	قرارگاه چشم.....
۷۲	ساختمان دل.....
۷۴	مغز در لوله های استخوان.....
۷۵	وصف قلب.....

۷۶	زوائد خوراکی ها
۷۷	لطف اختلاف اوضاع دندان ها
۷۷	حکمت در نمو مو و ناخن
۷۸	حکمت تخصیص روئیدن مو به برخی اعضا
۷۸	رد بر پیرایه مانی
۷۹	حکمت در دوام جریان آب دهان
۸۰	شهوة ها و لذات در نیت آنها
۸۳	نقل قول اطبا در شرح حوار قوای آدمی
۸۳	گفتار در قوای نباتی
۸۴	خادمان قوه غاذیه
۸۴	مراتب چهارگانه هضم
۸۶	انقسام مدرکه به قوای ده گانه ظاهریه و باطنیه
۸۸	قوای باطن
۸۹	قوای ویژه انسان
۸۹	مراتب قوه عاقله
۸۹	مراتب قوه عملیه
۹۱	قوا و نیروهای درونی و باطنی
۹۱	فواید فراموشی
۹۲	منافع حیا
۹۳	الهام سخن
۹۳	فایده نوشتن
۹۴	تعلیم علوم
۹۵	حکمت در آنچه آدمی از داشتن آن ممنوع شده

۹۶		حکمت مخفی بودن زمان عمر
۹۸		خلقت اشیا در جهت رفع نیاز انسان
۹۹		اصلاح احوال در گرو کار و تلاش
۱۰۰		اهمیت آب و نان و فراوانی آب
۱۰۲		فایده آلام و بیماری ها
۱۰۲		راز ابتلای انسان به آلام

مجلس ۱۰۵ در گفتنی های خلقت حیوانات

۱۰۸		کیفیت بنای بدن حیوانات
۱۱۱		راز عدم احتیاج فرزندان حیوانات به پرست
۱۱۲		پای حیوانات و راه رفتن آنها
۱۱۲		نعمت فرمانبری حیوانات از انسان
۱۱۳		لطف در بی شعوری درندگان
۱۱۳		لطف هراس درندگان از انسان
۱۱۴		لطف در خلق سگ و مهربانی او بر صاحبش
۱۱۴		حکمت در خلقت روی دواب
۱۱۵		منافع دم حیوان
۱۱۶		فیل و اعضای آن
۱۱۷		حقیقت زرافه
۱۱۸		خلقت بوزینه
۱۱۹		پوشش حیوانات و حکمت آن
۱۲۰		حیوانات هنگام مرگ به اخفای جثه خود می پردازند
۱۲۱		هوش حیوانات

۱۲۱	 حيله روباه
۱۲۲	 حيله دلفين براى شكار
۱۲۲	 خلقت مورچگان و مرغان
۱۲۳	 كيفيت حيله شير مگس
۱۲۴	 عنكبوت و حيله اش
۱۲۵	 كيفيت خفت پرندگان
۱۲۵	 سبب بر آمدن بيور اخم
۱۲۷	 چينه دان مرغان و منافع آن
۱۲۸	 رد بر ملاحده
۱۲۸	 رنگ آميزى پرهاى مرغان
۱۲۸	 ساختمان پرهاى طيور
۱۲۹	 مرغان پا دراز و گردن دراز
۱۲۹	 گنجشك و امثال آن
۱۳۰	 حقيقت بوم و شب پره
۱۳۱	 امتياز شب پره از طيور
۱۳۱	 منافع خفاش
۱۳۲	 ابن تمر و حيله اش در كشتن مار
۱۳۳	 زنبور عسل
۱۳۳	 حقيقت ملخ و قوت و هجوم آن
۱۳۴	 خلقت ماهى و حكمت در بسيارى نسل آن

مجلس سوم: در شگفتی های طبیعت

مقدمه	۱۳۹
رنگ نیلی آسمان	۱۳۹
فواید طلوع و غروب خورشید	۱۴۰
حکمت فصل چهار گانه سال	۱۴۱
تابش مادر بیتی فواید آن	۱۴۳
کیفیت حرکات، ستارگان	۱۴۴
حکمت در ثوابت و سیارات	۱۴۵
شرح مترجم نسبت به اوضاع ثوابت	۱۴۶
ستارگان پنهان و حکمت اخدی آنها	۱۴۷
منافع بی شمار ستارگان	۱۴۸
شرح حرکات افلاک توسط مترجم	۱۴۹
تصادف، نه	۱۵۰
مقدار شب و روز	۱۵۰
توضیح سخن حضرت در طولانی ترین ایام	۱۵۱
طلوع و غروب جدی و فرقدین در بعضی امکانه	۱۵۱
سرما و گرما و منافع آن دو	۱۵۴
استدلال به بطوء حرکت خورشید بر صانع	۱۵۴
منافع وزش باد و نسیم	۱۵۵
هوا و اصوات	۱۵۵
عناصر اربعه	۱۵۷
طبع زمین و سنگ	۱۵۸
حکمت وسعت هوا	۱۶۰

- ۱۶۱ منفعت ابر و صافی هوا
- ۱۶۳ منافع نزولات آسمانی
- ۱۶۴ حکمت خلق کوهها
- ۱۶۵ معادن و منافع آنها
- ۱۶۶ علت کم جوامر
- ۱۶۹ فواید نباتات
- ۱۶۹ لطف در ریع حیوانات
- ۱۷۰ حکمت در نمو بعضی حبوبات غلات
- ۱۷۱ خلقت نباتات و کیفیت رصاها غذا به آنها
- ۱۷۲ حکمت در برگها و وصف آنها
- ۱۷۲ حکمت در هسته میوه ها و گیاه ها
- ۱۷۳ حکمت های نهفته در بهار و خزان درخت ها
- ۱۷۴ شگفتی انار
- ۱۷۴ میوه های بزرگ از بوته های کوچک و ضعیف
- ۱۷۵ شدت گرما برای رسیدن میوه ها در زمان نیاز
- ۱۷۶ درخت خرما و فایده های آن
- ۱۷۶ لطف وجود گیاهان دارویی
- ۱۷۷ مهلم شدن حیوان عذیم العقل به مداوای خود
- ۱۷۸ منافع اخس اشیا
- ۱۷۸ خاتمه مجلس سوم

مجلس چهارم: در مصالح وجود ناملايمات و مصايب

- آفات و بلاها ۱۸۲
- مفسد عدم آفات ۱۸۳
- اشكال هاى بر تدبير آفرينش و پاسخ آن ها ۱۸۴
- اشكال ديگ ۱۸۵
- جواب اشكال ۱۸۶
- شبهه ديگر ۱۸۹
- اشكال ديگر ۱۸۹

مقدمه مصحح

سنبرهیم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق.

سوره فصلت، آیه ۵۲.

امام حق، پیشوا و مؤمنان، نوربخش هدایت طلبان و دلیل رهروان طریق حق و وارث انبیا و مصداق اتم و اکمل عالم برحمان است. امام، ابر پریاران و ماه تابان و خورشید درخشان هدایت است و راه روین و عبادت.

امام، رهبر سیاسی و فکری جامعه و جلای خدا در روی زمین و حاکم و ولی امر مؤمنان است. امام، معدن قداست و طهارت و پاکی و زهد و علم و عبادت است. امام علیه السلام، مخزن علوم الهی و از راستخان در علم است که همه تشنگان علوم و معارف اسلامی از آبشار خروشان دانشش سیراب می شوند. امامان باک، دلیل وسعت علمی که داشتند، خاصه آن علمی که منشاء الهی داشته در جامعه اسلامی، مرجعت علمی داشتند و خلفا، امرا، فرهیختگان در بسیاری از مشکلات فقهی، کلامی و دینی خویش به آنها رجوع می کردند. (۱)

امام امیر مؤمنان علی (علیه السلام) بارها می فرمود: سلونی قبل ان تفقدونی. پیش از آن که مرا از کف دهید از من بپرسید. (۲)

به شهادت تاریخ، احدی از صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله جز علی بن ابی طالب (علیه السلام) چنین ادعایی نکرده بود.

در روایتی درباره علوم گسترده و بیکران ائمه هدی علیهم السلام از لسان درباره حضرت صادق (علیه السلام) آمده است: من به آنچه در آسمان ها و زمین و بهشت و جهنم است، علم دارم و از دقایقی که قبلاً اتفاق افتاده و بعداً روی می دهد، اطلاع دارم. (۳)

با توجه به آنچه به عنوان نمونه ذکر شد، جای هیچ تعجیبی نیست که ببینیم از آن مخزن علم الهی، علوی تراوش کند که به اصطلاح این عصر، جزو معارف تجربی است. از جمله آثاری که در این زمینه از لسان مبارک امام صادق (علیه السلام) صادر شده و هم اینک در دست است. روایتی طولانی است در توحید، معروف به (توحید مفضل) که به واسطه یکی از شاگردان ممتاز امام صادق (علیه السلام) به جای مانده است.

راوی این کتاب یکی از تربیت یافتگان حوزه شکوفای شیعه، مفضل بن عمر جعفری کوفی است. این دانشمند نامی کمال و فضیلت فراوان داشته و عمری با حضور در محفل امام صادق و امام کاظم علیهما السلام از مکتب سلسله تدریس ایشان درس معرفت آموخت. مفضل در زمره اصحاب خاص امامان بوده و در نزد آنان از جمعیت ویژه ای برخوردار بوده است. این راوی نور آثار ماندگاری داشته است.

براساس آنچه در کتب رجال و تاریخ آمده است، امامان شیعه در بزرگداشت و گرامیداشت مفضل سخن ها گفته و درها سفته اند. (۴) از مجموع این روایات بخوبی روشن می شود که مفضل مورد لطف و عنایت و وثوق ائمه علیهم السلام بوده است. با دقت در متن حدیث و معارف بلندی که امام (علیه السلام) بیان فرموده مقام علمی مفضل نیز آشکار می شود؛ زیرا پیامبران و امامان با هر مخاطبی به میزان فهم و دانش آنان سخن گفته اند. (۵)

خوشبختانه توحید مفضل از دیرباز مورد توجه علما و بزرگان بوده و حتی به زبانهای دیگر ترجمه شده است. و برای بهره گیری فارسی زبانان دانشمند بزرگ و احیاگر میراث شیعه، علامه نامی محمد باقر مجلسی (قده) این کتاب پرارزش را به فارسی ترجمه و در جای جای کتاب نکات ارزشمندی را تحت عنوان (مترجم گوید) بدان افزوده است. از این کتاب پاپهای متعدد نشر یافته است. از آنجا که اغلب چاپ های موجود دارای غلطها و اشتباهات چاپی و فاند فهرست های فنی و حروفچینی و چاپ مناسب و در خور بود، به دلیل ویژگی ممتاز این کتاب به نظر رسید به مناسبت برگزاری کنگره بزرگداشت علامه مجلسی، چاپ مصحح و تحقیق شده آن از این اثر عرضه شود.

برای آن که متنی درست و در خور ترجمه توحید مفضل در دسترس طالبان قرار گیرد از نسخه های خطی و چاپی خاصه نسخه ای که توسط عالم فرزانه عبدالصمد فیروز آبادی استنساخ شده و به شماره ۲۰۵۱ در کتابخانه خطی رحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) نگهداری می شود، استفاده شده اما چون مخاطبان این اثر عامه مردم هستند از ذکر تفاوت نسخ و بحثهای مربوط به این امر ذکری به میان نماند تا خوانندگان اثری روشن و پیراسته برای مطالعه داشته باشند.

ما علاوه بر مقدمه و ویرایش صوری و تیرگذاری و فهرست های فنی لازم و استخراج آیات و روایات در پانوشست اعلام کتاب را به اجمال معرفی کرده و پاورقی های استاد علامه طباطبایی (ره) و مقدمه ارزنده محقق رجالی آیت الله حاج شیخ محمد تقی تستری را بر این کتاب افزوده ایم.

هدف از این خدمت ناچیز نه اظهار کمال بوده و نه کسب عنوان، بلکه مراد مشارکت در گرامیداشت و ادای دین بود نسبت به علامه بزرگوار مجلسی و بقای اثر که سعدی شیرازی گوید:

بماند سالها این نظم و ترتیب	ز ما هر ذره خاک افتاده جایی
غرض، نسیم است کز ما باز ماند	که هستی را نمی بینم بقایی
مگر صاعب دلی، زی به رحمت	کند در کار درویشان دعائی

در پایان ضمن درود بر روح مؤلف بزرگ و بی همتای کتاب، و ستایش عظمت کار وی، به ناچیزی کار و قصور خود در تصنیح این اثر ارزنده اعتراف می کنم. امیدوارم که این کتاب مقبول دوستداران آثار علامه محترم واقع گردد و برای احیای نام و آثار زنده یاد مجلسی مؤثر و سودمند افتد.

والحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و بائناً

تم - باقر بیدهندی